

ANMELDELSER

DISNEY I DANMARK

Drotner, Kirsten: *Disney i Danmark. At vokse op med en global medie gigant*, Høst og Søn, København 2003, 206 sider, 249 kr.

Så godt som alle danskere skender Disney. Børnene ser de nye tegnefilm, som kommer i biograferne, ser de ældre tegnefilm på video, åbner for Disney Sjøv hver fredag og ser måske Disneys juleshow som en del af det årlige juleritual. Desuden læser de tegneserierne, spiller computerspillene, klæder sig i Disneys T-shirts, sover i sengetøj med *Løvernes Konge*, og har deres blyanter og viskelæder i deres Disney penalhus, som er prydet med Anders And. Forældrene går heller ikke fri. Mange kender Disney fra deres barndom, hvor tegneserierne og de store årlige tegnefilm som fx Snehvide var pejlemærker. Men Disney leverer også produkter ud over barndommens perspektiv: Når teenagere skal vælge film til deres videoaftener, så er *Scream* en populær skrækfilm. Når de lidt ældre unge skal pege på en hip film, som de alle kan blive enige om, så vælger de måske *Pulp Fiction*. Alle er en del af Disneys globale medievirksomhed. Disney er med os fra vores barndom til vores alderdom og indgår i alt fra decide-rede medieprodukter til reklamer på indpakningen til de burgere, som vi spiser fra McDonald's. I lyset af denne næsten totaliserende mediedominans ønsker Kirsten Drotner at undersøge "Disneys popularitet set i et børneperspek-

tiv. Hvad holder danske børn af ved Disney og hvorfor? Hvordan indgår Disneyprodukter i børnenes hverdag? Og hvorledes ser danske forældre på den amerikanske medie gigant, som de fleste af dem selv er vokset op med?" (Drotner 1993, 8).

Kirsten Drotner er en af de førende medieforskere i Danmark og har gennem en årrække bidraget med en række interessante, både kvantitative og kvalitative, undersøgelser og analyser af især børn og unges mediebrug. *Disney i Danmark* placerer sig i traditionen for receptionsanalyse. Inden for medieforskning kan receptionsanalyse om unge tage en række forskellige former. Abercrombie og Longhurst¹ skelner mellem tre former for studier: De funktionalistiske tilgange, som anskuer påvirkningen af individet ud fra en adfærdsvinkel; de strukturelle tilgange, der læser medierne som en tekst, og anskuer individet som konstrueret af klasse, køn og race; samt endelig de nyere tilgange, som anskuer individet som socialt konstrueret og rekonstrueret igennem en forståelse af, at medier både skaber og skabes igennem den måde, vi bruger dem på. Drotner bekender sig mere eller mindre til den sidste version, og anskuer derfor receptionsanalyse som et spørgsmål om at forstå, hvordan medierne skaber forskellige kulturelle performances, der giver mening til de hverdagslige relationer og derigennem som noget, der former og indvirker på identitetskonstruktioner.

Drotner peger i denne bog

på, at der er grundlæggende fejl ved de analyser, der indtil videre er lavet af Disney. Den ene gruppe af analyser beskæftiger sig med Disney ud fra en strukturel eller ideologikritisk vinkel, og analysen tager udgangspunkt i en kritisk læsning af produkterne som tekst. Der har i denne tradition blandt andet været en række analyser, som har forholdt sig til de kønsidealiser og familieværdier, som koncernen relativt bevidst arbejder ind i sine tegnefilm, tegneserier mv. Derudover er Drotner kritisk over for forestillingen om, at man kan analysere produkterne ud fra et afsenderperspektiv, fordi vi erved kommer til at iagttage publikum, her børnene, som en passiv masse, der påvirkes ensidigt. Drotner mener, at begge former for analyser har en blind plet, netop fordi de ikke formår at indtænke de sociale relationer og konkrete situationer, som børnene bruger Disney i. Desuden peger hun på, at det er helt absurd, at hendes studie er det første, som interesserer sig for deres historier og erfaringer, og hvor der derfor bliver lavet interviews med dem. Drotners undersøgelse er baseret på enkeltinterviews med 48 danske børn, og der er ligeledes lavet interviews med deres forældre. Bogen tekst er suppleret med en række billeder fra Disneys tegnefilm, så læseren kan følge analysen og forståelsen af den specifikke æstetik. De interviewede børn har desuden bidraget med tegninger af deres yndlings Disney-figurer eller ting. Disse elementer er sammen med de fyldige interview-

udpluk med til at gøre undersøgelsen nærværende og levende for læseren.

Drotners undersøgelse er sympatisk, fordi den langt hen af vejen giver en både meget stoflig og meget tæt beskrivelse af børnenes fortolkninger af Disneys produkter. Hun starter med en stærk beskrivelse af den fællesmængde af betydning som Disney-universet har for både børn og voksne. Herefter tager hun hul på primært børnenes definitioner af Disney, for at fremanalysere i hvilken grad Disney er et pejlemærke for deres forståelser af underholdningsprodukter. I de efterfølgende kapitler analyseres børnenes forsøg på at skabe mening med Disney, deres måder at forholde sig til produktens indbyggede værdier samt hvordan produkterne og forskellige events ritualiserer deres hverdag.

Langt hen ad vejen formår Drotner at beskrive den sociale realitet omkring børnenes brug af Disney igennem sin sensitivitet over for deres konkrete anvendelser. Imidlertid kommer vi sjældent ind på, hvordan produkterne er med til at skabe børnenes forestillinger om sig selv og deres omverden. Vi kommer med andre ord aldrig tæt på de måder, som produkterne sætter sig igennem i børnenes identitetsproduktion. I kapitel fire laver Drotner en række nedslag i forhold til at forklare betydningen af det uhyggelige, det sørgelige, det kvindelige, det mandlige samt de moralske aspekter i produkterne. Men på de syv sider, hvor vi bliver taget med ind i børnenes måder at italesætte

Disneys kønsategorier, bliver det aldrig tydeligt, *hvorfor* de sætter sig igennem, og i så fald *hvordan* de gør det.

Selv om det ikke er muligt at konkludere, om Disneys kønsidealiser sætter sig igennem i kønskonstruktioner, bør de perspektiver, som lægges frem, alligevel diskuteres og udfoldes, så det i det mindste er muligt at følge, hvordan børnene benytter dem i deres måder at navigere på i deres konkrete, sociale kontekst.

Det empiriske materiale, som Disney i Danmark bygger på, er tydeligvis meget omfangsrigt og nuanceret. Analysen forsøger at vise, hvordan Disney indgår i mange forskellige dele af børns såvel som forældres liv og derigennem give et bud på betydningen af de samlede påvirkninger, men det gør det samtidig svært at finde fokus i analysen. Fx kunne man stille spørgsmål ved, om det er centralt at få indsigt i forældrenes opfattelser af produkterne, når det primært er børnenes reception, som er i fokus. Det manglende fokus kan måske i nogen grad relateres til den noget uklare teoretiske ramme: Hvad er det som påvirkes af Disney, er det børnenes identitet, og i så fald, hvad forstås ved identitet? – Er det snarere børnenes hverdagslige praksis, der påvirkes og i så fald, hvad forstår Drotner ved praksis? Drotner fremstiller sin tilgang som en diskursanalyse. Men det er svært at se, hvad det er for diskursive strukturer, hun indfanger. Man fornemmer, at forældrene strukturerer deres forståelser af Disney igennem nogle diskurser, hvor kvalitet

sættes lig med de ældre Disneyprodukter, som har status som klassikere. Derved kan forældrene legitimere Disneys produkter og således forlige sig med, at deres unger ser fx tegnefilmene. Men det er ikke klart, hvilke diskurser Disney citerer igennem sine produkter, og hvordan disse produkter sætter sig igennem hos børnene.

Disney i Danmark er en meget nuanceret analyse af en yders interessant medievirkelighed. Bogens styrke er dens detaljeringsgrad i forhold til de kontekster, som børnene anvender produkterne i, deres måder at forstå dem samt endeligt i selve den måde som Disney-universet er en del af både ældres, forældres og børns hverdag. Undersøgelsen formår på mange måder at give et godt indblik i børnenes måder at se, fortolke og tænke med Disney, og må anskues som et relevant indspil i en diskussion om påvirkningerne fra massemedier på børns identitetskonstruktioner.

Jakob Demant, Sociolog og forskningsassistent på Projekt Unge og Alkohol, Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

NOTE

1. Abercrombie, N og Longhurst, Brian (1998) *Audiences. A Sociological Theory of Performance and Imagination*. Sage, London

KØNNET BRÆNDER!

Judith Butler: *Könet brinner! Texter i urval av Tiina Rosenberg*. Oversat af Karin Lindqvist. Bokförlaget Natur och Kultur, 2005. 331 sider. Ca. pris 296 svenske kroner.

Det er svært at overvurdere den udfordrende og forandrende kraft, Judith Butlers produktion har haft i tænkning om køn, identitet, seksualitet, politik og magt i vores samtid. Nu findes hendes tekster for første gang oversat til svensk i et udvalg, der rummer seks uddrag af bøgerne *Gender Trouble* (1990), *Bodies That Matter* (1993), *The Psychic Life of Power* (1997) og *Excitable Speech* (1997) og (uddrag af) artiklerne "Imitation and Gender Subordination" (1991), "Against Proper Objects" (1994), "Merely Cultural?" (1998) og "Competing Universalities" (2000).

Udvalget er forsynet med en udførlig introduktion af Tiina Rosenberg, der må anses for at være Sveriges største kapacitet på feltet med bl.a. bøgerne *Byxbegär* og *Queerfeministisk agenda*. Hun har desuden været en af frontfigurerne i lanceringen af Feministisk Initiativ, som planlægger at danne et egentligt feministisk parti og stille op til det svenske riksdagsvalg næste år.

Könet brinner! er anbefalelsesværdig for Rosenbergs introduktion, der kyndigt og velskrevet placerer Butlers tænkning i et videnskabsteoretisk og politisk landskab og pædagogisk redegør for "nogle centrale butlerske begreber og

analyser, kort sagt noget af det, som har gjort Judith Butler til JUDITH BUTLER" (s.12). Det gør den med en tematisk gennemgang af de enkelte tekster i udvalget, som også kommer til at fungere som en udmærket motivering af udvalgets sammensætning.

Rosenberg har tilstræbt at understrege kontinuiteten med feministisk teori, bøsse/lesbiske studier og Butlers politiske engagement. I forhold til det sidste savner denne læser dog en klarere placering af Butler som andet og mere end "køns- og seksualitetsteoretiker/aktivist". Det kunne have været gjort ved at inkludere en artikel som "Contingent Foundations" fra 1991, der fortsætter kritikken af heteronormativiteten inden for feminismen fra *Gender Trouble* i en lysende kritik af konstruktioner af det universelle i andre politiske sammenhænge. Butler viser her bl.a. koblingerne mellem de maskulinistiske og imperialistiske forudsætninger for USAs krig mod Irak i den første Golfkrig og for den konceptuelle og materielle vold, hvor 'den arabiske Anden' konstrueres som radikalt uden for "universelle strukturer af rationalitet og demokrati", og derfor må bringes inden for disse med magt. En analyse, hvis aktualitet og nødvendighed ikke kunne være større i dag.

Et enkelt problem i introduktionens vue over det butlerske begrebsunivers er, at Rosenberg præsenterer "den heteroseksuelle matrice" (*the heterosexual matrix*) som Butlers "formodentlig mest kend-

te og omtalte begreb” uden at komme ind på, at Butler efter *Gender Trouble* gik over til at bruge begrebet ‘heteroseksuelt hegemoni’ i sin næste bog. Den heteroseksuelle matrice fik i manges læsning status af en totaliserende symbolik, og med begrebsforskydningen ønskede Butler igen at pege på åbenheden for re-artikulation og foranderlighed inden for det heteroseksuelle imperativ.

For til historien om fænomenet Butler hører, at hun ud over at være en af de mest fejrede figurer inden for køns- og seksualitetsforskning også er meget misforstået og misbrugt. Heri ligger yderligere en funktion for et udvalg her 15 år efter, at *Gender Trouble* revolutionerede feltet. Med det spænd i tid foreligger muligheden for at adressere nogle af de fejltolkninger, som både Butlers kritikere og begejstrede tilhængere har konstrueret til deres egne formål – den mest monstrøse formentlig den, der hævder, at fordi Butlers ‘sociale køn’ (*gender*) er performativt, er det også radikalt frit (hvor problematiske de danske termer ‘biologisk/socialt køn’ er, fremstår i øvrigt tydeligt, når man ser, hvor kompliceret det er at oversætte Butlers argumentation med de bedre svenske begreber ‘kön’ og ‘genus’). Her giver Rosenberg udmærkede indføringer i, hvad begreberne heteronormativitet, subversivitet, performativitet, queer m.fl. faktisk går ud på og bruges til i Butlers analyser.

Udgivelsen rejser en række spørgsmål af relevans for danske læsere. Den primære ambi-

tion med at oversætte et værk som dette er naturligvis at gøre det tilgængeligt for flere, og her vil bogen bestemt have sin berettigelse i en svensk kontekst – på universiteterne og i bredere feministiske, kulturkritiske og queeraktivistiske kredse.

Men kan *Könet brinner!* lette læsningen af Butler for et dansk publikum, mens vi venter på, at hendes tekster en skønne dag også findes på dansk? En udbredt opfattelse om Butler er, at hun er meget svær at læse. Når man genlæser hende på et andet sprog end engelsk, slås man imidlertid af, at det angiveligt utilgængelige ikke beror på, at hun skriver mere knudret eller akademisk end andre teoretikere – tværtimod er en af fornøjelserne ved det friske blik på teksterne, som oversættelsen giver, at de igen fremstår for en i deres sproglige rigdom af variation og kompakt præcision. Og altså dermed også forudsætter et godt kendskab til det pågældende sprog.

Derfor er det nok tvivlsomt, om dette udvalg kan finde nogen større anvendelse i en dansk sammenhæng. Dertil er sprogene for forskellige – man kan hurtigt få travlt med ordbogen, hvis man f.eks. ikke ved, at “mall” betyder “model”/“mønster”, eller at “lämplig” betyder “egnet”/“passende” – og de fleste dansksprogedes fortrolighed med engelsk er nok større end med svensk.

Et andet spørgsmål, man kan stille, er hvad en oversættelse bidrager med ud over forhåb-

entlig større udbredelse? Her kan *Könet brinner!* være inspirerende for dem, der arbejder med at omsætte og udbrede Butlers tænkning til begreber, der fungerer på dansk. Den kan muligvis også vække en vis misundelse pga. det svenske sprogs større fleksibilitet ifht. at optage og forsvenske nyttige engelske termer. Eftersom ordet “trubbel” f.eks. allerede fandtes på svensk som betegnelse for “besvær/ballade”, var det en noget enklere sag at indføre “gender trouble” i sproget som “genus trubbel”, end det har været på dansk.

Karin Lindeqvists oversættelser er gennemgående gode og præcise, med forklarende noter til såvel filosofiske begrebers baggrund, som hun synes velfunderet i, som referencer til amerikanske forhold, skandinaviske læsere ikke kan forventes at kende til. En enkelt indvending må dog gøres mod hendes omgang med termerne “gay and lesbian/lesbian and gay”, som Butler bruger skiftevis i diskussioner af f.eks. homoseksuel frigørelseskamp og bøsse/lesbiske studier. Det bliver i oversættelsen til “gay och lesbiska studier”, som er fint nok, men også til “lesbisk och homoseksuel emancipatorisk kamp” og “den lesbiska och homosexuella rörelsen (bevægelse)”, hvilket er misvisende og problematisk, fordi der ikke er tale om *to* forskellige fænomener, der vedrører hhv. lesbiske og homoseksuelle af begge køn. Oversættelsen kommer ved at gøre “homoseksuel” synonymt med “mandlig homoseksualitet” til

at bekræfte en både i Sverige og Danmark alt for udbredt brug af termen, som usynliggør lesbiske.

Könet brinner! er en grafisk indbydende og fint disponeret bog, og omslagsbilledet et af

de fineste, som findes af Butler, taget under hendes besøg i Stockholm i 2002. Desværre lider udgivelsen under mangelfuld korrektur: I hver tekst forekommer adskillige manglende småord og gale ordendelser, der, om end ikke direkte me-

ningsforstyrrende, dog virker distraherende – ikke mindst i så fortættede, sprogligt henførende og tankebefordrende tekster som Judith Butlers.

Julie Breinegaard
antropolog og oversætter